

Ἡ ἱστορικὴ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα καὶ τὸ Ἀρχοντικὸ τῶν Μπενιζέλων*

Ἀλεξίας Ν. Ὁρφανοῦ**

Ἡ ἱστορικὴ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα

Ἡ ἁγία Φιλοθέη ἡ Ἀθηναία (Πλάκα; 1545;-Καλογρέζα 1589;), κατὰ κόσμον Ρεβούλα Μπενιζέλου, καταγόταν ἀπὸ τὸν κλάδο τῶν Ἀθηνῶν τῶν Παλαιολόγων¹. Οἱ τάφοι τῶν Μπενιζέλων ἔφεραν τὸν δικέφαλο ἀετὸ². Μετὰ ἀπὸ τὴ χηρεία της ἀκολούθησε τὸν μοναχισμό³ καὶ ἵδρυσε τὴν Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα, σὲ κτῆμα τῶν Μπενιζέλων στὴν Πλάκα⁴ τὸ 1572⁵. Ἡ μονή, σὲ μία ἐποχὴ ποὺ ὑπῆρχαν σκλαβοπάζαρα καὶ ἐφαρμοζόταν τὸ παιδομάζωμα⁶, παρεῖχε περίθαλψη καὶ καταφύγιο

* Τὸ παρὸν ἄρθρο ἀποτελεῖ ἐπεξεργασμένη συνοπτικὴ μορφή μέρους τῆς μελέτης: Ἀλεξία Ὁρφανοῦ, *Στρατηγικὸς σχεδιασμὸς ὀργάνωσης καὶ ὑλοποίησης συνεργειῶν καὶ ἀδελφοποιήσεων. Περίπτωση μελέτης: Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων - Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης καὶ Erasmus House Museum*, μεταπτυχιακὴ διπλωματικὴ ἐργασία, Μ.Π.Σ. Διοίκηση Πολιτισμικῶν Μονάδων, Σχολὴ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, Ε.Α.Π., Πάτρα 2020.
** Ἡ Ἀλεξία Ν. Ὁρφανοῦ εἶναι διδάκτωρ τοῦ Π.Τ.Δ.Ε. τοῦ Πανεπιστημίου Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ μέλος Ε.ΔΙ.Π. τοῦ Π.Τ.Δ.Ε. τοῦ Ἑθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, Ἡ Ὁσία Φιλοθέη, <https://archontiko-mpenizelon.gr/el/τα-πρόσωπα-πίσω-από-το-κτήριο/> [12.7.2020].

2. Π. Νιρβάνας, «Κωνσταντῖνος Χρηστομάνος», *Νέα Ζωή*, Περίοδος Γ', VII (1912), σ. 147.

3. Γιούλη Εὐαγγέλου, *Ὁσία Φιλοθέη, Μία εὐγενὴς Ἀθηναία – μιὰ παράτολμη μοναχή*, ἐκδ. Ἰνστιτούτο Ἱστορικῶν Ἑρευνῶν, Ἀθήνα 2016, σσ. 3 & 23.

4. Φ. Δημητρακόπουλος & Μαρία Χρόνη, «Πρωτόκλητος Ἀνδρέας καὶ ὁσία Φιλοθέη», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* 42 (2010-2011), σσ. 11-40.

5. Κ. Μέρτζιος, «Ἡ ὁσία Φιλοθέη: ἀνέκδοτα ἔγγραφα», *Ἑλληνικά* 13, 1 (1954), σσ. 122-128.

6. Ζωὴ Γκενάκου, «Ἁγία Φιλοθέη Μπενιζέλου. Ἡ προσφορὰ στὴ γυναῖκα» στό:

σὲ φτωχοὺς, ἀσθενεῖς, δραπετέες σκλάβους, γυναῖκες κατατρεγμένες κ.ἄ., χωρὶς θρησκευτικὲς διακρίσεις. Ἡ δράση τῆς ἀπασχόλησε τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, τὴ Γαληνοτάτη Δημοκρατία τῆς Βενετίας καὶ τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Ἀπεβίωσε μετὰ ἀπὸ βίαιη ἐπίθεση ἐναντίον τῆς καθοδηγημένη ἀπὸ τὶς ὀθωμανικὲς ἀρχές⁷.

Ἡ Μονὴ ἀριθμοῦσε 150 περίπου μοναχούς⁸. Συνέχισε νὰ λειτουργεῖ τὸν 17ο αἰῶνα, ὅπως μαρτυροῦν οἱ ζητεῖες τῶν μοναχῶν γιὰ τὴν ἀνακαίνισή τῆς⁹. Παρέμεινε ἐνεργὴ μέχρι τὸ 1821 ποὺ ἐγκαταλείφθηκε¹⁰. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1892-1894 κατεδαφίσθη γιὰ νὰ οἰκοδομηθεῖ ἀρχιεπισκοπικὸ μέγαρο καὶ γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου¹¹ στὴν ὁδὸ Ἀγίας Φιλοθέης 21.

Ἡ κοινωνικὴ δράση τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα εἶχε ποικίλη κοινωνικὴ δράση: Ὅταν μία κόρη κινδύνευε νὰ τὴν ἀρπάξει ἀγᾶς, κατέφευγε στὴ μονὴ καὶ ἔβρισκε καταφύγιο σὲ μετόχια τῆς μονῆς, κυρίως στὴν Κέα¹². Ἐν γένει προσέφερε καταφύγιο σὲ γυναῖκες καὶ τοὺς παρεῖχε ἐκπαίδευση ἢ ἐξειδίκευση σὲ κάποια τέχνη¹³. Φιλοξενοῦσε κορίτσια γιὰ νὰ τὰ καταρτίσει στὴν οἰκοκυρικὴ, νὰ τὰ ἐφοδιάσει μὲ τὰ κατάλληλα προσόντα καὶ τὸν ἡθικὸ ἐξοπλισμὸ ὥστε νὰ εἶναι προετοιμασμένα γιὰ

Βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν (ἐπιμ.), *Ἡ Κυρὰ τῶν Ἀθηνῶν*, ἐκδ. Λυχνία, Ἀθήνα 2019, σσ. 59-71, ἐδῶ σ. 61.

7. *Ἡ Κυρὰ τῶν Ἀθηνῶν*, ὁ.π., σσ. 2-12.

8. Ν. Τωμαδάκης, «Οἱ νεομάρτυρες τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ ὁσιομάρτυς Φιλοθέη Μπενιζέλου ἡ Ἀθηναία (†19 Φεβρουαρίου 1589)», *Ἐπιστημονικὴ Ἑπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, περ. Β', 21 [(1970)-1971], σσ. 9-25· Καλλιόπη Μπουρδάρα, «“Διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν αἰχμαλώτων χριστιανῶν, διὰ ταῖς παρθένας μοναχαῖς”». Ἑκκλησις Φιλοθέης μοναχῆς πρὸς τὴν Γερουσίαν τῶν Ἑνετῶν» στό: Βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν (ἐπιμ.), *Ἡ Κυρὰ τῶν Ἀθηνῶν*, ὁ.π., σσ. 23-35· Κ. Μέρτζιος, ὁ.π., σ. 122.

9. Ἐλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Τὸ φαινόμενο τῆς ζητείας κατὰ τὴ μεταβυζαντινὴ περίοδο», *Ίόνιος Λόγος* 1 (2007), σσ. 247-293, ἐδῶ σ. 274.

10. Φ. Δημητράκοπουλος & Μαρία Χρόνη, ὁ.π., σσ. 16-17.

11. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὁ.π., σσ. 24-25· «Ἡ Μονὴ τῆς Ὁσίας Φιλοθέης», *Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* 2 (1892-1894), Περίοδος Α' 2 (1894), σσ. 129-131.

12. Ν. Τωμαδάκης, ὁ.π., σ. 20.

13. Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, Θρησκευτικοὶ Τουριστικοὶ Προορισμοί, Ἱ. Ν. Ἀγίου Ἀνδρέα (Παρθενώνας), www.religiousgreece.gr/athens-attica/-/asset_publisher/lpcrESIL5iOO/content/i-n-agiou-andr-1 [12.7.2020].

τῇ ζωῇ. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ συναντᾶται κυρίως στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη καὶ στὰ Ἑπτάνησα¹⁴. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρεται τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Ζακυνθινοῦ Διονυσίου Ρώμα (1906-1981), *Τὸ Ζαμπελάκι*, ποὺ διαδραματίζεται στὴ Ζάκυνθο, καὶ παρουσιάζει γυναικεία μονή «Παρθενῶνα», σύμφωνα μὲ τὸ παραπάνω ἔθιμο¹⁵.

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα δραστηριοποιήθηκε καὶ στὴν ἀπελευθέρωση σκλάβων¹⁶. Τὰ μετόχια τῆς μονῆς παρείχαν στέγη καὶ περίθαλψη σὲ ἀρρώστους καὶ ἀπόρους¹⁷. Εἰδικώτερα, τὸ Μετόχι τῆς Καλογρέζας λειτουργοῦσε ὡς νοσοκομεῖο καὶ ἀναρρωτήριον¹⁸.

Ἡ ὀργάνωση τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα
Τὰ μετόχια

Τὰ μετόχια βρίσκονταν γεωγραφικὰ διεσπαρμένα σὲ διάφορα σημεία τῆς Ἀττικῆς καὶ σὲ γειτονικὰ νησιά. Ἀναφέρονται ὡς “ospedali-hospitali” στὶς ἰταλικὲς πηγές, δηλαδὴ εὐαγῇ καταστήματα, ποὺ ἦταν ἰδιαίτερα διαδεδομένα ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ. Παρείχαν στέγη καὶ περίθαλψη σὲ προσκυνητές, ἀσθενεῖς καὶ φτωχοὺς¹⁹.

Μετόχια στὴν Ἀττικὴ

Μετόχι Κάτω Πατησίων: Ἰδρύθηκε τὸ 1572, στὴ σημερινὴ ὁδὸ Λευκωσίας 40, πλησίον τῆς πλατείας Ἀμερικῆς²⁰, σὲ περιβόλι τῆς ὁσίας²¹. Ἀπὸ τὸ μετόχι σώζεται ἡ τρίκλιτη βασιλικὴ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα²², ποὺ ἀναστηλώθηκε ἀπὸ τὸν ἀρχαιολόγο Ἀναστάσιο Ὁρλάνδο²³. Ἐκεῖ τὸ 1588, σὲ ἀγρυπνία στὴν ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, Ὁθωμανοὶ ἐπιτέθηκαν στὴν ὁσία καὶ τὴν ἄφησαν ἡμιθάνῃ. Ἀπεβίωσε

14. Ν. Τωμαδάκης, ὅ.π., σσ. 18-19.

15. Δ. Ρώμας, *Τὸ Ζαμπελάκι*, ἐκδ. Μέλλον, Ζάκυνθος 1971.

16. Καλλιόπη Μπουρδάρη, ὅ.π., σ. 27· Κ. Μέρτζιος, ὅ.π., σ. 122.

17. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὅ.π., σ. 4.

18. Φ. Δημητρακόπουλος & Μαρία Χρόνη, ὅ.π., σ. 27.

19. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὅ.π., σ. 4.

20. Κ. Μέρτζιος, ὅ.π., σ. 122.

21. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὅ.π., σ. 23.

22. Ὁ.π., σ. 26.

23. Ἀ. Ὁρλάνδος, «Δύο ἀνέκδοτοι ναοὶ τῶν Ἀθηναίων Μπενιζέλων», *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* Η' (1931), σσ. 318-328· Ν. Τωμαδάκης, ὅ.π., σ. 18.

αργότερα, στίς 19 Φεβρουαρίου 1589²⁴. Ἀπέχει 4 χλμ. ἀπὸ τὴ μονὴ στὴν Πλάκα (50' πεζῇ). Ἀπὸ τὸ Μετόχι Καλογρέζας ἀπέχει 7 χλμ. (85' πεζῇ)²⁵.

Μετόχι Πυρσοῦ-Καλογρέζας: Ἰδρύθηκε ἀπὸ τὴν ὁσία τὸ 1572²⁶. Ἀρχικὰ ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸν Πυρσό, τὸν σημερινὸ Περισσό²⁷. Πρόκειται γιὰ τὸ δεῦτερο μετόχι στὴν Ἀττική²⁸. Ἀπέχει 9 χλμ. ἀπὸ τὴ μονή (120' πεζῇ)²⁹. Ἡ ὁσία, μετὰ ἀπὸ ἐπίθεση ποὺ δέχθηκε στὸ Μετόχι τῶν Πατησίων τὸ 1588, μεταφέρθηκε στὸ Μετόχι τῆς Καλογρέζας, ποὺ λειτουργοῦσε κυρίως ὡς νοσοκομεῖο καὶ ἀναρρωτήριον³⁰. Τὸ μετόχι διέθετε πηγὰδι, κτίσματα καὶ κοιμητήριον. Στὴν Καλογρέζα, σὲ ναὸ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ἀπεικονίζονται ἡ ὁσία Φιλοθέη καὶ ὁ ἅγιος Ἀνδρέας μὲ τέτοιο τρόπο ποὺ ὁ ναὸς παραπέμπει στὸ μετόχι³¹.

Κοντὰ στὸ Μετόχι Καλογρέζας βρίσκεται ἡ «Κρύπτη Ὁσίας Φιλοθέης», ποὺ συνδέεται μὲ ὑπόγεια σήραγγα μὲ τὸ μετόχι. Στὴ θέση αὐτὴ ἀνηγέρθη τὸν 20ὸ αἰῶνα ναὸς ἀφιερωμένος στὴν ὁσία³², στὴν ὁδὸ Ἀγίας Φιλοθέης, στὸ ὁμώνυμο προάστιον³³. Ἡ ὑπέργεια ἀπόσταση ἀνάμεσα στὸ Μετόχι Καλογρέζας καὶ στὴν «Κρύπτη Ὁσίας Φιλοθέης» εἶναι περίπου 900 μέτρα (12' πεζῇ) μὲ τὴ σημερινή ρυμοτομικὴ διαμόρφωση.

24. Γιούλη Εὐαγγέλου, *ὁ.π.*, σ. 11.

25. Χάρτες Google, <https://www.google.gr/maps> [12.7.2020].

26. Κ. Μέρτζιος, *ὁ.π.*, σ. 122.

27. Φ. Δημητρακόπουλος & Μαρία Χρόνη, *ὁ.π.*, σ. 27.

28. Γ.Α.Κ. Κεντρικὴ Ὑπηρεσία, Ἀρχεῖο Μοναστηριακῶν [1833-1886], *Φάκελος #014 – Αρχεῖο Μοναστηριακῶν [1834-1889], Μοναὶ Ἐπαρχίας Ἀττικῆς: Ἀνδρέας (ἅγιος), Ἡ ὁσία Φιλοθέη, ἡ Μονὴ Καλογρέζας, ἐν Ἀθήναις. (διαλελυμένη) – Δῆμος Ἀθηναίων*, *Λυτὰ ἔγγραφα*.

29. Χάρτες Google, *ὁ.π.*

30. Φ. Δημητρακόπουλος & Μαρία Χρόνη, *ὁ.π.*, σ. 27.

31. Γιούλη Εὐαγγέλου, *ὁ.π.*, σσ. 26-27.

32. Εὐαγγελία Φραγκάκη, *Ἡ ὁσία Φιλοθέη*, Ἀθήνα 1952, σ. 8.

33. Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, Ἀγ. Φιλοθέη Ὁμωνύμου Δήμου, <https://iaath.gr/index.php/enories/enoriesiaa/21-2021-02-08-09-36-09/377-enories99> [18.7.2022].

Ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Κρύπτη Ἀγίας Φιλοθέης εἶναι: α) ἀπὸ τὸ Μετόχι Κάτω Πατησίων 6 χλμ. (75' πεζῇ) καὶ β) ἀπὸ τὴ Μονὴ στὴν Πλάκα 8, 4 χλμ. (114' πεζῇ)³⁴.

Προφορικὴ παράδοση θέλει τὴ γυναικεία Μονὴ Ἀγίου Γεωργίου Κουταλά παραπλεύρως τοῦ αἰσθητικοῦ δάσους Ὑμηττοῦ, μετόχι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πετράκη, νὰ συνδέεται μὲ τὴν ὁσία³⁵. Ἡ ἀπόστασή της ἀπὸ τὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης εἶναι 6 χλμ. (90' πεζῇ)³⁶. Περαιτέρω ἔρευνα ἀπαιτεῖται γιὰ νὰ διερευνηθεῖ ἐὰν ἡ προφορικὴ παράδοση ἔχει ἱστορικὴ βάση.

Μετόχια σὲ νησιὰ πέριξ τῆς Ἀττικῆς

Ἀναφέρονται μετόχια τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα σὲ νησιὰ πλησίον τῆς Ἀττικῆς:

Αἴγινα: Ἡ ὁσία ἱδρυσε μικρὸ μετόχι στὴν Αἴγινα³⁷, γιὰ τὴ φυγάδευση κατατρεγμένων. Σώζεται ἐκεῖ ἀγιογραφία τῆς ποὺ φιλοτεχνήθηκε λίγο μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατό της.

Σαλαμίνα: Παρόμοια ἀγιογραφία τῆς ὁσίας μὲ αὐτὴν τῆς Αἴγινας ὑπάρχει στὸ μικρὸ μετόχι τῆς Σαλαμίνας³⁸.

Ἄνδρος: Μετόχι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα ἀναφέρεται καὶ στὴν Ἄνδρο³⁹. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ὁσία διατηροῦσε δεσμοὺς μὲ τὴν ἀνδρική Ἱερὰ Μονὴ Ζωοδόχου Πηγῆς Ἀγίας Ἀνδρου⁴⁰. Ἡ ὁσία τὸ 1583 ζήτησε τὴ συνδρομὴ τῆς Ἑνετικῆς Γερουσίας γιὰ τὴν ἀποπληρωμὴ χρέους τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα ὕψους 60.000 ἄσπρων καὶ τὸ ἐπόμενο ἔτος, τὸ 1584, ἀποσύρθηκε στὴν Ἄνδρο ὅπου ἔλαβε βοήθημα ἀπὸ τὴν Ἑνετικὴ Γερουσία⁴¹ 200 ἐνετικῶν φλουριῶν⁴².

34. Χάρτες Google, ὅ.π.

35. Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Γεωργίου Κουταλά, www.byzantineathens.com/alphagammaiotaomicrons-gammaepsilon-nomegarhogammaiotaomicrons-kappaomicronupsilon-tau-alpha-lambda-alpha-sigma.html [12.7.2020].

36. Χάρτες Google, ὅ.π.

37. Ζωὴ Γκενάκου, ὅ.π., σ. 65· Μηχανὴ τοῦ Χρόνου, *Ἀγία Φιλοθέη*, 2020, <https://www.mixanitouxronou.gr/agia-filothai>, 27.7.2020.

38. Φ. Δημητράκοπουλος & Μαρία Χρόνη, ὅ.π., σ. 28.

39. Ζωὴ Γκενάκου, ὅ.π., σ. 66.

40. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὅ.π., σ. 12· Καλλιόπη Μπουρδάρη, ὅ.π., σ. 33.

41. Ἐλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, ὅ.π., σ. 273.

42. Κ. Μέρτζιος, ὅ.π., σ. 122.

Κέα: Ἡ ὁσία διέμεινε γιὰ ἄγνωστο διάστημα στὸ μετόχι ποὺ ἱδρυσε στὴν Κέα⁴³. Ἡ ἐρειπωμένη Μονὴ Δάφνης, στὸ Μεροβίγλι Ἰουλίδας, ὑποστηρίζεται ὅτι ταυτίζεται μὲ τὸ μετόχι ποὺ ἱδρυσε ἡ ὁσία⁴⁴.

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα στὴν Πλάκα

Ἡ ἱστορικὴ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα, ὅπως εὖστοχα ἐπισημαίνεται, παραπέμπει σὲ δυτικὴ καὶ ἐπτανήσιακὴ ὀργάνωση μονῶν⁴⁵. Τὸ ἔργο τῆς ὁσίας ἐμφορεῖται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ θρησκευτικοῦ οὐμανισμοῦ, διάχυτου στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅπως καὶ οἱ μονές «béguinages», μὲ τὶς ὁποῖες φαίνεται νὰ ὁμοιάζει στὴν ὀργάνωση.

Οἱ μονές αὐτὲς περιλάμβαναν οἰκίες, τόσο κοινοβιακὲς ὅσο καὶ ἀτομικὲς, καθὼς καὶ βοηθητικὰ κτήρια, πράσινους χώρους, ἐκκλησίες⁴⁶ θεραπευτήρια, ἀναρρωτήρια, σχολεῖα κ.ἄ.⁴⁷. Ὁμοίως, ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα στὴν Πλάκα περιλάμβανε:

α) Ἐκκλησία⁴⁸: ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα, ποὺ προϋπήρχε ἀπὸ τὸ 1550, ἀνακαινίσθηκε καὶ ἔγινε καθολικὸ τῆς μονῆς⁴⁹.

β) Κελιά.

γ) Οἰκίες (ἐνδιατιήματα)⁵⁰. Ὑποθέτουμε ὅτι τὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης, ὡς οἰκία τῆς ὁσίας, πιθανὸν νὰ συνδέεται τόσο ἱστορικὰ ὅσο καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μὲ τὴ μονή. Ἐπισημαίνεται ὅτι, ἀκολουθώντας τὴ διαδρομὴ μὲ τὴ σημερινὴ ρυμοτομία, τὸ ἀρχοντικὸ ἀπέχει ἀπὸ τὴ μονὴ 110 μέτρα (1' πεζῆ)⁵¹, ἐνῶ ἡ ἀκριβὴς ἀπόσταση

43. Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, Ἡ Ὁσία Φιλοθέη, ὁ.π.

44. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὁ.π., σσ. 11-12 & 26· Ἡ Ἀγία Φιλοθέη καὶ ἡ Τζιά, 14 Δεκεμβρίου 2014, filotheipek.blogspot.com/2014/12/blog-post_11.html [27.7.2020].

45. Ν. Τωμαδάκης, ὁ.π., σ. 19.

46. UNESCO, *World Heritage List*, <http://whc.unesco.org/en/list/855> [12.7.2020].

47. S. van Aerschot-van Haeverbeeck, *Béguinages Flamands, Un passé bien présent, Liste du patrimoine mondial, Proposition d' inscription, Formulaire*, Ministerie Van de Vlaamse Gemeenschap, Belgique [1998], σσ. 5-7, στὸ Παράρτημα: *World Heritage List, Flemish Béguinage* No 855.

48. Ν. Τωμαδάκης, ὁ.π., σ. 18.

49. Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, *Θρησκευτικοὶ Τουριστικοὶ Προορισμοί*, Ἱ. Ν. Ἀγίου Ἀνδρέα (Παρθενώνας), ὁ.π.

50. Ν. Τωμαδάκης, ὁ.π., σ. 18.

51. Χάρτες Google, ὁ.π.

μεταξύ Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα καὶ Ἀρχοντικοῦ Μπενιζέλων ὑπολογίζεται μόλις στὰ 83 μέτρα⁵².

δ) *Πράσινους χώρους*. Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ εὐρήματα στὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης ὁδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται γιὰ ἰδιοκτησία κατὰ πολὺ εὐρύτερη. Ἔχει ἤδη διατυπωθεῖ ἡ ἄποψη ὅτι τὸ ἀρχοντικὸ περιεῖχε τὴν ἔκταση δίπλα στὴ σημερινή νότια αὐλὴ, ἐκεῖ ὅπου σώζεται μεσαιωνικὸ ἐλαιοτριβεῖο. Καθὼς στὸ ισόγειο τοῦ ἀρχοντικοῦ ὑπῆρχαν πατητῆρι καὶ ἀποθήκες γιὰ σιτηρὰ, κρασί καὶ λάδι⁵³, ὑποθέτουμε τὴν ὑπαρξὴ πράσινων χώρων γιὰ γεωργικὴ χρῆση τῆς μονῆς, πιθανὸν καὶ παραπλεύρως τοῦ κτηριακοῦ συγκροτήματος στὴν Πλάκα.

Ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐλαιοτριβεῖου καὶ στὴν ἐκκλησία τῆς μονῆς ὑπολογίζεται περίπου 100 μέτρα. Ἡ ἔκταση ποὺ περιλαμβάνει τὸ ἀρχοντικὸ, τὸ ἐλαιοτριβεῖο καὶ τὴν μονὴ δὲν ξεπερνᾷ τὰ 5.778 μ² συνολικά⁵⁴. Καθὼς ἡ ὁσία οἰκοδόμησε τὴ μονὴ σὲ κτῆμα τῆς⁵⁵, ἡ παραπάνω ἔκταση πιθανὸν νὰ ἀντιστοιχεῖ στὸ σύνολο ἢ σὲ μέρος τοῦ κτήματός τῆς.

ε) *Εργαστήρια*⁵⁶.

στ) *Σχολεῖο ἀνάγνωσης καὶ γραφῆς*⁵⁷. Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα λειτουργοῦσε ὡς «Παρθενώνας» καὶ «φροντιστήριο». Ὑπῆρχε στοιχειῶδες σχολεῖο καὶ προσφέρονταν μαθήματα ἐργοχείρων, ραφίματος, μαγειρέματος κ.ἄ.⁵⁸.

Οἱ γυναικεῖς μονές «béguinages»

Γυναῖκες, ἀνύπαντρες ἢ χῆρες, ποὺ ἀφιερώνονταν στὸν Θεό, χωρὶς νὰ ἀποτραβηχθοῦν ἀπὸ τὸν κόσμο, ἀποτέλεσαν τὸ κίνημα τῶν Béguines, ποὺ ἀναφέρεται ὡς ἓνα πρῶιμο φεμινιστικὸ κίνημα. Τὰ béguinages

52. MAPS.ie, Measure Distance/ Area on Google Maps, <https://www.maps.ie/distance-area-calculator.html> [12.7.2020].

53. Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, *Τὸ ἀρχοντικὸ τῶν Μπενιζέλων*, <https://archontiko-mpenizelon.gr/el/to-αρχοντικό-των-μπενιζέλων/> [12.7.2020].

54. MAPS.ie, Measure Distance/ Area on Google Maps, ὅ.π.

55. Φ. Δημητρακόπουλος & Μαρία Χρόνη, ὅ.π., σ. 16.

56. Ν. Τωμαδάκης, ὅ.π., σ. 18.

57. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὅ.π., σσ. 17-18· Ζωὴ Γκενάκου, ὅ.π., σ. 64.

58. Ν. Τωμαδάκης, ὅ.π., σσ. 18-19.

ἀναπτύχθηκαν ὡς κλειστὲς κοινότητες, κυρίως στὴ βορειοδυτικὴ Εὐρώπῃ, ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα καὶ ἐντεῦθεν⁵⁹. Τὸ κίνημα μαρτυρεῖται ἤδη ἀπὸ τὸν 12ο αἰῶνα μὲ εὐρύτερη ἐξάπλωση ἀπὸ τὸν 14ο αἰῶνα. Οἱ μονὲς ἐμφανίζονται μὲ μία πολυμορφία, μὲ ποικιλία κανονισμῶν καὶ μὲ διαφορετικὲς ὀνομασίες, ἀλλὰ λειτουργοῦν πάντοτε μὲ γνώμονα τὸ οὐμανιστικὸ ἰδεολογικὸ πλαίσιο, καὶ ἐξαπλώνονται σταδιακὰ στὸν Εὐρωπαϊκὸ χώρο: στὸ Βέλγιο, στὴν Ὁλλανδία, στὸ Λουξεμβούργο, στὴ Γερμανία, στὴ Γαλλία, στὴν Αὐστρία, στὴν Ἰρλανδία, στὴν Ἀγγλία, στὴν Οὐγγαρία, στὴν Πολωνία, στὴν Ἰταλία κ.ά.

Οἱ *béguines* ζοῦσαν μέσα στὸ ἀστικὸ πλαίσιο καὶ ἐργάζονταν στὴν κατασκευὴ ρούχων, κεντημάτων, κεριῶν, στὴ διδασκαλία, στὴν ἀντιγραφὴ χειρογράφων, στὴ γεωργία κ.ά. Ζοῦσαν ἀφιερωμένες στὸν Θεό, στὴν προσευχή, στὴν ἐργασία, στὴν ἐκπαίδευση καὶ στὴ φιλανθρωπία.

Τὰ *béguinages* συνιστοῦσαν ἀρχιτεκτονικὰ σύνολα ποὺ τὰ ἀποτελοῦσαν:

α) Ἐκκλησίες.

β) Βοηθητικὰ κτήρια.

γ) Χῶροι πρασίνου.

δ) Οἰκίες κοινοβιακὲς ἢ ἀτομικὲς, ὁργανωμένες σὲ δρόμους ἢ σὲ οἰκοδομικὰ τετράγωνα. Οἱ πλὺ εὐπορες *béguines* μίσθωναν ἢ οἰκοδομοῦσαν οἰκίες. Οἱ περισσότερες κατοικοῦσαν κυρίως σὲ μικρὲς αὐτόνομες οἰκίες ποὺ βρίσκονταν κοντὰ σὲ μονές, κυρίως στὴν ἴδια ὁδὸ, εἴτε κοινοβιακὰ εἴτε μόνες. Συνήθως οἱ λιγώτερο εὐπορες ζοῦσαν σὲ κελιά κοντὰ σὲ μία ἐκκλησία καὶ κοντὰ σὲ ἰδρύματα γιὰ ἀσθενεῖς, σὲ θεραπευτήρια-ἀναρρωτήρια (*infirmaries*) τῶν μονῶν⁶⁰.

ε) Θεραπευτήρια-ἀναρρωτήρια.

στ) Σχολεῖα⁶¹.

Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ὅτι ἀπὸ τὶς φλαμανδικὲς μονές «*béguinages*» μεγάλος ἀριθμὸς ἔχει ἐνταχθεῖ στὴν World Heritage List τῆς UNESCO. Τὸ θρησκευτικὸ κίνημα τῶν ἀνεξάρτητων γυναικῶν *béguines*, σύμφωνα

59. UNESCO, *World Heritage List*, <http://whc.unesco.org/en/list/855> [12.7.2020].

60. S. Panciera, *All on All [All for All]. Discovering the Beguines movement in Europe*, SMS Productions, DTI-Multimedia, 2010, <https://www.youtube.com/watch?v=toJp9c-LXys> [27/7/2020]· S. Panciera, *Beguinal movement*, 2020, <https://beguines.info/?author=2&lang=en> [27/7/2020].

61. S. van Aerschot-van Haeverbeeck, *δ.π.*, σσ. 5-9.

μὲ τὰ κριτήρια τῆς UNESCO, συνδέθηκε μὲ κοσμικὲς καὶ παραδοσιακὲς ἀξίες. Οἱ μονές:

«Κριτήριο ii: δείχνουν ἐξαιρετικὰ φυσικὰ χαρακτηριστικὰ ἀστικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ σχεδιασμοῦ καὶ ἕναν συνδυασμὸ θρησκευτικῆς καὶ παραδοσιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς σὲ ρυθμοὺς χαρακτηριστικoὺς τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ἀναπτύχθηκε στὴν περιοχὴ τῆς Φλαμανδίας.

Κριτήριο iii: προσδίδουν ἐξαιρετικὴ μαρτυρία στὴν πολιτιστικὴ παράδοση τῶν ἀνεξάρτητων θρησκευόμενων γυναικῶν στὴ βορειοδυτικὴ Εὐρώπη τὸν Μεσαίωνα.

Κριτήριο iv: συνιστοῦν ἕνα ἐξαιρετικὸ παράδειγμα ἐνὸς ἀρχιτεκτονικοῦ συνόλου, ποὺ συνδέεται μὲ ἕνα θρησκευτικὸ κίνημα χαρακτηριστικὸ τοῦ Μεσαίωνα, ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀξίες κοσμικὲς καὶ παραδοσιακὲς»⁶².

Project Helios⁶³

Τὸ Project Helios περιλαμβάνει –μεταξὺ ἄλλων– καὶ προτάσεις γιὰ τὴν προβολὴ τοῦ ἔργου τῆς ὁσίας καὶ τῆς μονῆς ποὺ ἱδρυσε.

Ὅραμα⁶⁴: Ἡ προβολὴ τῶν ἀξιῶν τοῦ θρησκευτικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ὅπως ὑπηρετήθηκε ἀπὸ τὴν ἀγία Φιλοθέη καὶ τὴ γυναικεία Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα, ἥτοι ἡ διάδοση τῶν ἀνθρωπιστικῶν ιδεῶν, ἡ ἐνίσχυση τοῦ κοινωνικοῦ ρόλου τῶν μουσείων καὶ ἡ προαγωγὴ τοῦ διαχριστιανικοῦ καὶ διαθρησκευτικοῦ διαλόγου, μέσα στὸ πνεῦμα θρησκευτικῆς ἀνοχῆς ποὺ καλλιέργησε ἡ ἀγία· ἐπίσης, ἡ ἀποτίμηση καὶ διεθνὴς προβολὴ τοῦ ρόλου τοῦ Ὁρθόδοξου Χριστιανισμοῦ, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Ὁρθόδοξου γυναικείου μοναχισμοῦ καὶ τῆς Ἀγίας Φιλοθέης, στὴν προαγωγὴ τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν.

62. UNESCO, *World Heritage List*, <http://whc.unesco.org/en/list/855> [12.7.2020].

63. Τὸ project ἐκπονήθηκε στὸ πλαίσιο μεταπτυχιακοῦ προγράμματος σπουδῶν. Βλ. Ἀλεξία Ὁρφανοῦ, *Στρατηγικὸς σχεδιασμὸς ὁργάνωσης καὶ ὑλοποίησης συνεργειῶν καὶ ἀδελφοποιήσεων. Περίπτωση μελέτης: Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης καὶ Erasmus House Museum*, μεταπτυχ. διπλωματικὴ ἐργασία, Μ.Π.Σ. Διοίκηση Πολιτισμικῶν Μονάδων, Σχολὴ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, Ε.Α.Π., Πάτρα 2020.

64. Βλ. Δ. Μπουραντᾶς, *Μάνατζμεντ: Πλήρες Θεωρητικὸ Ὑπόβαθρο, Σύγχρονες Προσεγγίσεις καὶ Μέθοδοι, Διοικητικὲς & Ἡγετικὲς Ἰκανότητες*, ἐκδ. Ἐ. Μπένου, Ἀθήνα 2015, σσ. 61-62.

Ἀποστολή⁶⁵: Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα, ποὺ παραπέμπει σὲ δυτικὴ καὶ ἐπτανήσιακὴ ὀργάνωση μονῆς⁶⁶, ὀφείλει νὰ προβληθεῖ ὡς ἐξαιρετικὸ παράδειγμα τοῦ γυναικείου ὀρθόδοξου μοναχισμοῦ, ποὺ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὶς ιδέες τοῦ θρησκευτικοῦ οὐμανισμοῦ καὶ ἀναπτύχθηκε μέσα στὸ ιδιαίτερο καὶ ἀντίξοο πλαίσιο τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Στόχος εἶναι ἡ πλήρης ἀποτίμηση τοῦ ρόλου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα στὴ διάδοση τῶν ιδεῶν τοῦ θρησκευτικοῦ οὐμανισμοῦ στὸ πλαίσιο τῆς Παγκόσμιας Πολιτιστικῆς Κληρονομιάς, καθὼς γυναικεῖς μονές με παρόμοια χαρακτηριστικὰ ἄλλων χριστιανικῶν δογμάτων ἔχουν ἤδη κατορθώσει νὰ ἐνταχθοῦν στὰ Μνημεῖα Παγκόσμιας Κληρονομιάς τῆς UNESCO⁶⁷.

Virtual Μουσεῖα Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα καὶ Μετοχίων

Προτείνεται ἡ ἴδρυση:

α) virtual Μουσείου τῆς κατεδαφισμένης⁶⁸ ἱστορικῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα, ποὺ ἰδρύθηκε τὸ 1572⁶⁹, σὲ ἀγρόκτημα τῶν Μπενιζέλων στὴν Πλάκα⁷⁰. Ἡ μονὴ περιελάμβανε ἐκκλησία, τὸν Ἱερὸ Ναὸ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα, κελιά, οἰκίες, ἐργαστήρια⁷¹ καὶ στοιχειῶδες σχολεῖο ἀνάγνωσης καὶ γραφῆς καὶ οἰκοκυρικῶν γνώσεων⁷² καὶ

β) virtual Μουσείου Μετοχίων Κάτω Πατησίων καὶ Καλογρέζας στὴν Ἀττικὴ⁷³ καὶ στὰ γειτονικὰ νησιὰ Σαλαμίνας⁷⁴, Αἴγινας, Ἄνδρου⁷⁵ καὶ Κέα⁷⁶.

Ἐκκλησιαστικὸ μουσεῖο μπορεῖ νὰ ἰδρυθεῖ με πρόταση τοῦ οἰκείου μητροπολίτη (Ν. 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς

65. Βλ. ὁ.π., σσ. 61-62.

66. Ν. Τωμαδάκης, ὁ.π., σ. 19.

67. UNESCO, *World Heritage List*, <http://whc.unesco.org/en/list/855> [12.7.2020].

68. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὁ.π., σσ. 24-25.

69. Κ. Μέρτζιος, ὁ.π., σ. 122.

70. Φ. Δημητρακόπουλος & Μαρία Χρόνη, ὁ.π.

71. Ν. Τωμαδάκης, ὁ.π., σ. 18.

72. Βλ. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὁ.π., σσ. 17-18· Ζωή Γκενάκου, ὁ.π., σ. 64· Ν. Τωμαδάκης, ὁ.π., σσ. 18-19.

73. Κ. Μέρτζιος, ὁ.π., σ. 122.

74. Φ. Δημητρακόπουλος & Μαρία Χρόνη, ὁ.π., σ. 28.

75. Ζωή Γκενάκου, ὁ.π., σσ. 65-66.

76. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὁ.π., σσ. 11-12.

Ἐκκλησίας»). Ἡ ἵδρυση καὶ ἡ λειτουργία του καθορίζονται ἀπὸ Π.Δ., ποὺ ἐκδίδεται ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία ἐκφράσει τὶς ἀπόψεις της καὶ μετὰ ἀπὸ πρόταση τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων (Ν. 2557/1997 «Θεσμοί, μέτρα καὶ δράσεις πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης»)⁷⁷.

Στοὺς ὑφιστάμενους ἀρχαιολογικοὺς χώρους τῶν μετοχίων θὰ μποροῦσαν σταδιακὰ νὰ ἰδρυθοῦν καὶ μουσεῖα μὲ φυσικὴ ὑπόσταση, ἐνισχυόμενα ἀπὸ σχετικὴ ἀρχαιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔρευνα. Τὰ virtual μουσεῖα προτείνονται κυρίως ὡς ψηφιακὲς ἀνταντακλάσεις τῶν ὑπαρκτῶν καὶ ὅχι ὡς ὑποκατάστατά τους. Ὑποβοηθοῦν τὴν προώθηση τῶν μουσείων παγκοσμίως, ἀποτελεσματικὰ καὶ μὲ μικρὸ κόστος⁷⁸.

Virtual Δίκτυο Μουσείων Οἰκίας Ὁσίας Φιλοθέης, Μονῆς & Μετοχίων
Δημιουργία virtual δικτύου μὲ μέλη τὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης καὶ τὸ virtual μουσεῖο Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα & Μετοχίων, μὲ τὸν ἐνδεικτικὸ λογότυπο: «Μουσεῖα Οἰκίας Ὁσίας Φιλοθέης, Μονῆς & Μετοχίων». Προτείνεται μορφή ἐπαυξημένης πραγματικότητας γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργοῦν ἡ κατεδάφιση τῆς ἱστορικῆς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα, τὰ περιορισμένα εὐρήματα ἀπὸ τὰ μετόχια καὶ ἡ γεωγραφικὴ διασπορά τους.

Πίνακας 1

SWOT ἀνάλυση δημιουργίας εἰκονικοῦ (virtual) δικτύου:
«Μουσεῖα Οἰκίας Ὁσίας Φιλοθέης, Μονῆς & Μετοχίων»

Διασώζονται:

- Λεπτομερέστατο ἀρχιτεκτονικὸ σχέδιο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα ἀπὸ τὴ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία
- σχέδια τοῦ περιηγητῆ Paul Durand

77. Αἰκατερίνη Χαμπούρη-Ἰωαννίδου, «Ἡ δομὴ τοῦ πολιτισμοῦ στὴν Ἑλλάδα» στό: Ἄννα Ἀθανασοπούλου, Ἑλένα Γλύτση & Αἰκατερίνη Χαμπούρη-Ἰωαννίδου (ἐπιμ.), *Οἱ διαστάσεις τῶν πολιτιστικῶν φαινομένων*, Πολιτιστικὸ πλαίσιο, Ε.Α.Π., Πάτρα 2002, τόμ. Β', σσ. 15-65, ἐδῶ σ. 24.

78. Stella Sylaiou, F. Liokapis, K. Kotsakis, & P. Patias, "Virtual museums, a survey and some issues for consideration", *Journal of Cultural Heritage* 10, 4 (2009), σσ. 520-528 (doi:10.1016/j.culher.2009.03.003, σ. 526).

- περιγραφές περιηγητῶν - τμήματα τοιχογραφιῶν καὶ εἰκόνες τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς σώζονται στὸ Βυζαντινὸ καὶ Χριστιανικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν. Οἱ ἀποδιδόμενες στὸν Ἑμμανουὴλ Τζάνε εἰκόνες τοῦ τέμπλου χρονολογοῦνται τὸ 1664 καὶ μαρτυροῦν τὴ λειτουργία τῆς μονῆς τὸν 17ο αἰ.⁷⁹ - κεφαλῆς ἀγιογραφιῶν τοῦ ἐστιατορίου τῆς Μονῆς βρίσκονται στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο⁸⁰. - ἀντίγραφα τοιχογραφιῶν τῆς Τράπεζας τῆς ἐκκλησίας τοῦ λόρδου Μπγιούτ καὶ τοῦ Τίρος. Τὸ ἀντίγραφο τῆς «Μετάληψης» βρίσκεται στὸν Ἀνακτορικὸ Ναὸ τῆς Πετρούπολης. - τὸ σωζόμενο πηγάδι τῆς Μονῆς. - ἀσκητήριο τῆς ἀγίας κάτω ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ σημερινοῦ ναοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα⁸¹. - ναοὶ τῶν Μετοχιῶν Ἀττικῆς⁸². - ἡ κρύπτη τῆς Ἀγίας Φιλοθέης⁸³.
Ἀδυναμίες - Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα ἔχει κατεδαφισθεῖ⁸⁴. - περιορισμένες πληροφορίες ὑπάρχουν γιὰ τὰ Μετόχια ἐκτὸς Ἀττικῆς⁸⁵.
Εὐκαιρίες - Ἱστορικὴ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα γιὰ τὴ μονή, τὰ μετόχια καὶ τὴν Ὁσίαν. - ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα στὴ μονή, στὰ μετόχια καὶ στὸ μεσαιωνικὸ ἐλαιοτριβεῖο παραπλευρῶς τοῦ ἀρχοντικοῦ. - ψηφιοποίηση τεκμηρίων καὶ μνημείων γιὰ τὴν ἀξιοποίησή τους ὡς ἐρευνητικῶν ἀντικειμένων ἢ ὡς ἐκθεμάτων. - δημιουργία virtual δικτύου ἐπαυξημένης πραγματικότητας μὲ 3D προσομοίωση α) γιὰ νὰ ἐνώσει τὰ γεωγραφικὰ διασπαρμένα ἱστορικὰ μνημεῖα, ὅπως ἡ οἰκία τῆς ὁσίας καὶ ἡγουμένης, ἡ μονή, ἡ κρύπτη καὶ τὰ μετόχια καὶ β) γιὰ νὰ ἀποδώσει σὲ ἐπαυξημένη εἰκονικὴ πραγματικότητα ἱστορικὰ μνημεῖα ὅπως ἦταν τὴν ἐποχὴ τῆς ἀγίας Φιλοθέης, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουν πιά στὴν ἀρχικὴ τους μορφή, ὅπως ἡ μονή, καὶ δὲν ἔχουν ὑποστῇ σημαντικὲς φθορές,

79. Φ. Δημητρακόπουλος & Μαρία Χρόνη, ὁ.π., σσ. 16-37.

80. «Ἡ Μονὴ τῆς Ὁσίας Φιλοθέης», ὁ.π., σ. 130.

81. Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, *Μνημειακοὶ Ναοὶ τῶν Ἀθηνῶν, Ὁδὸς Φιλελλήνων – I. Ἀρχιεπισκοπὴ, Ἅγιος Ἀνδρέας*, <http://iaath.gr/node/30> [12.7.2020].

82. Φ. Δημητρακόπουλος & Μαρία Χρόνη, ὁ.π., σσ. 27-37.

83. Εὐαγγελία Φραγκάκη, ὁ.π., σ. 8.

84. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὁ.π., σσ. 24-25· «Ἡ Μονὴ τῆς Ὁσίας Φιλοθέης», ὁ.π., σσ. 129-130.

85. Φ. Δημητρακόπουλος & Μαρία Χρόνη, ὁ.π., σ. 28.

ὅπως κάποια μετόχια, τὸ πατητήρι καὶ τὸ ἐλαιοτριβεῖο τοῦ Ἀρχοντικοῦ Μπενιζέλων – Οἰκίας Ὁσίας Φιλοθέης κ.ἄ.·

- δημιουργία virtual μουσείου, στὸ πρότυπο τῶν Museum of the Person⁸⁶, γιὰ τὴν ἁγία Φιλοθέη, μὲ τὰ εὐρήματα γιὰ τὸν βίο καὶ τὸ ἔργο της·

- ἡ χρήση νέων τεχνολογιῶν στὰ virtual μουσεῖα ἐπιτρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν εὐκολώτερα καὶ ἐκτὸς μουσείου μουσειολογικὲς ὑπηρεσίες⁸⁷, πρᾶγμα ἀναγκαῖο, καθὼς ἀπαιτεῖται συνεργασία μὲ τὸ Βυζαντινὸ καὶ Χριστιανικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν, τὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο, τὸν Ἀνακτορικὸ Ναὸ τῆς Πετρούπολης κ.ἄ.·

- τὰ ψηφιακὰ μουσεῖα καὶ τὸ ψηφιακὸ δίκτυο μουσείων διευκολύνουν τὴν πρόσβαση σὲ κοινὸ γεωγραφικὰ διασκορπισμένο·

- ἐπίσης, μποροῦν νὰ ἀναδειχθοῦν πολὺτιμα ἐργαλεῖα γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ὑγειονομικῶν κρίσεων ἀνάλογων μὲ τὴν πανδημία COVID-19.

Ἀπειλές

- Πρακτικὲς δυσχέρειες ποὺ μπορεῖ νὰ ἀνακύψουν στὴν ὑλοποίηση·

- καθυστερήσεις γραφειοκρατικὲς·

- δυσχέρειες στὴν ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα·

- ἔλλειψη χρηματοδότησης·

- δυσχέρειες σύναψης συνεργασιῶν μὲ φορεῖς ποὺ μποροῦν νὰ συνδράμουν στὸ ἔργο·

- κρίσεις καὶ ἀσύμμετρες ἀπειλές κ.ἄ.

Δημιουργία Ἱστορικῆς Διαδρομῆς: «Στὰ χνάρια τῆς ἁγίας Φιλοθέης»

Δημιουργία Ἱστορικῆς Διαδρομῆς ποὺ νὰ περιλαμβάνει τὰ Μουσεῖα Οἰκίας Ὁσίας Φιλοθέης, Μονῆς & Μετοχίων (πίνακας 2) μὲ τὸ λογότυπο: «Στὰ χνάρια τῆς ἁγίας Φιλοθέης», μὲ τὴν ἔγκριση ἀπὸ τὸ Συνοδικὸ Γραφεῖο Προσκυνηματικῶν Περιηγήσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖο στὶς 25 Μαΐου 2020 κυκλοφόρησε τοὺς πρῶτους προσκυνηματικοὺς χάρτες⁸⁸.

86. K. Worcman, "The Museum of the Person", *ICOM NEWS Focus Virtual Museums* 3 (2004), σ. 1, http://archives.icom.museum/pdf/E_news2004/p4b_2004-3.pdf [2/5/2020].

87. S. Keene, "The Future of the Museum in the Digital Age", *ICOM NEWS Focus Virtual Museums* 3 (2004), σ. 1, http://archives.icom.museum/pdf/E_news2004/p4_2004-3.pdf [2/5/2020].

88. Βλ. Κασσάνδρα Γρουτίδου, *Οἱ ἀντιλήψεις τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας γιὰ τὸν προσκυνηματικό-θρησκευτικό τουρισμό: Προϋποθέσεις καὶ προοπτικὲς ἀνάπτυξής του*, ἀδημοσίευτη μεταπτ. ἐργασία, Ε.Α.Π., Πάτρα 2018, σσ. 97-99· «Ecclesia.gr, Ἐπίσημος

Ὁ θρησκευτικός-προσκυνηματικός τουρισμός συνδέεται με τόπους λατρείας καὶ βυζαντινὰ μνημεῖα. Μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ ἰδιαίτερα στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ συνδυασθεῖ καὶ με ἱστορικά, ἀρχιτεκτονικά, φυσιολατρικά καὶ πνευματικά ἐνδιαφέροντα⁸⁹. Ἡ ἀνάπτυξη θρησκευτικοῦ καὶ προσκυνηματικοῦ τουρισμοῦ μπορεῖ νὰ ἐνισχύσει τὴν τοπικὴ ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἐθνικὴ οἰκονομία⁹⁰.

Πίνακας 2

Ἡ Ἱστορικὴ Διαδρομὴ «Στὰ χνάρια τῆς ἁγίας Φιλοθέης» περιλαμβάνει:

- Α. Θρησκευτικὴ-προσκυνηματικὴ διαδρομὴ με ἀξιοθέατα:
- τὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης·
 - τὴ θέση τῆς ἱστορικῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα, ποὺ βρίσκεται σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης (περίπου 83 μέτρα)·
 - τὰ μετόχια τῆς μονῆς στὴν Ἀττικὴ: τὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης βρίσκεται περίπου σὲ ἀπόσταση 15' ὁδικῶς ἀπὸ τὸ μετόχι Κάτω Πατησίων (5, 2 χλμ.) καὶ 20' ἀπὸ τὸ μετόχι τῆς Καλογρέζας (9, 5 χλμ.). Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Γεωργίου Κουταλά, ποὺ πιθανὸν νὰ συνδέεται με τὴν ὁσία Φιλοθέη, βρίσκεται σὲ ἀπόσταση 22' ὁδικῶς (6, 8 χλμ.)⁹¹.
 - τὰ μετόχια τῆς μονῆς στὰ νησιά. Ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ στὰ νησιωτικὰ μετόχια δὲν ξεπερνᾷ τις 2-3 ὥρες, ὅπως περιγράφεται παρακάτω.

ἱστότοπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Εἰδικὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ, Συνοδικὸ Γραφεῖο Προσκυνηματικῶν Περιηγήσεων (Θρησκευτικοῦ Τουρισμοῦ) (2019-2021)». www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/tourism/tourism.htm [12.7.2020].

89. Βλ. Ἐ. Χρυσάφης, *Τουρισμὸς πόλεων: Μελέτη περίπτωσης γιὰ τὴν πόλη τῆς Θεσσαλονίκης*, ἀδημοσίευτη μεταπτ. ἐργασία, Ε.Α.Π., Πάτρα 2016, σσ. 28-29.

90. Α. Χατζηαντωνίου, *Ὁ θρησκευτικὸς τουρισμὸς στὴν Ἑλλάδα. Ἡ μελέτη περίπτωσης τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Ρώσου στὸ Ν. Εὐβοίας*, ἀδημοσίευτη μεταπτ. ἐργασία, Ε.Α.Π., Πάτρα 2016, σσ. 15-59· Κασσάνδρα Γρουτίδου, ὁ.π., σσ. 28-121· Εὐδ. Τζεχερίδης, *Θρησκευτικὰ μνημεῖα, πολιτιστικὸς τουρισμὸς καὶ τοπικὴ ἀνάπτυξη. Ἡ περίπτωση τοῦ Ἀγίου Ὁρους*, ἀδημοσίευτη διπλωμ. ἐργασία, Ε.Α.Π., Θεσσαλονίκη 2014, σσ. 10-37· Jil Dubish, *Τὸ θρησκευτικὸ προσκύνημα στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα: μιὰ ἐθνογραφικὴ προσέγγιση*, μετάφρ. Διόνα Μούστρη, ἐπιστ. θεώρηση Θ. Παραδέλλης, ἐκδ. Ἀλεξάνδρεια, Ἀθήνα 2000· Πολυξένη Μοῖρα-Μυλωνοπούλου, *Θρησκευτικὸς Τουρισμός*, ἐκδ. Interbooks, Ἀθήνα 2009.

91. Χάρτες Google, ὁ.π.

Διάρκεια ταξιδιού από τὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὀσίας Φιλοθέης
στὰ Μετόχια τῆς Ἱ. Μ. Ἀγίου Ἀνδρέα

ΜΕΤΟΧΙΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ	ΛΙΜΑΝΙ	ΑΠΟΣΤΑΣΗ (τοῦ ἀρχοντικοῦ ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο λιμάνι ὁδικῶς)	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΑΞΙΔΙΟΥ (πλοῖο)
Σαλαμίνας	90'	Πειραιᾶ	25 χλμ. (74') ⁱ	10' ⁱⁱ
Αἴγινας	60'-120'	Πειραιᾶ	14 χλμ. (20') ⁱⁱⁱ	35'-70' ^{iv}
Ἄνδρου	120'-180'	Ραφήνας	29 χλμ. (40') ^v	60'-120' ^{vi}
Κέα	120'	Λαυρίου	58 χλμ. (περίπου 60') ^{vii}	60' ^{viii}

Συνολικὴ ἐκτιμώμενη διάρκεια ἱστορικῆς διαδρομῆς: τρεῖς ἕως τέσσερις ἡμέρες.

i. Χάρτες Google, ὅ.π.

ii. provlima.gr, Μέσα Μεταφορᾶς – Δρομολόγια/Σαλαμίνα, www.provlima.gr/front/category/277 [12.7.2020].

iii. Χάρτες Google, ὅ.π.

iv. Aegina island, Πῶς θὰ φτάσετε στὴν Αἴγινα-Δρομολόγια, www.aegina.com.gr/transportation/ [12.7.2020].

v. Χάρτες Google, ὅ.π.

vi. Viva.gr, Ἄνδρος, <https://travel.viva.gr/destinations/andros> [12.7.2020].

vii. Χάρτες Google, ὅ.π.

viii. Ferryhopper, Ἀκτοπλοῖκα Λαύριο – Κέα, Δρομολόγια & Πληροφορίες, <https://www.ferryhopper.com/el/ferry-routes/direct/lavrio-kea-tzia> [12.7.2020].

Ἐκτιμᾶται ὅτι οἱ διαδρομὲς πολιτισμοῦ καὶ φύσης μποροῦν νὰ λειτουργήσουν ὡς ἓνα ἐργαλεῖο μάρκετινγκ καὶ δημιουργίας place branding⁹². Ὁ τουρισμὸς τῶν πόλεων⁹³ παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, καθὼς ἡ ἀνάπτυξη τοῦ city branding ἀποσκοπεῖ στὴν προσέλκυση τουριστῶν καὶ ἐπενδυτῶν, στὴν ἐπίτευξη ἀνάπτυξης καὶ στὴν οὐσιαστικώτερη γνωριμία τῶν πολιτῶν μὲ τὴν πόλιν⁹⁴. Ἡ προτεινόμενη διαδρομὴ θὰ μπορούσε νὰ ἐμπλουτίσει τὸν ἀστικὸ τουρισμό⁹⁵,

92. Παναγιώτα Γκάνη, *Διαδρομὲς πολιτισμοῦ καὶ φύσης. Ἕνα ἰσχυρὸ ἐργαλεῖο μάρκετινγκ καὶ δημιουργίας branding τόπου*. Ἡ μελέτη περίπτωσης τοῦ Νομοῦ Εὐβοίας, ἀδημοσίευτη μεταπτ. ἐργασία, Ε.Α.Π., Πάτρα 2019, σσ. 8-72.

93. Βλ. Ἐ. Χρυσάφης, *Τουρισμὸς πόλεων...*, ὅ.π., σσ. 36-72.

94. Ὁ.π., σσ. 8-10.

95. Ὁ.π., σσ. 36-42.

καθώς τόσο ἡ πολιτικὴ τῆς ἀστικῆς ἀναβίωσης ὅσο καὶ ἡ προσέλκυση πολιτιστικοῦ τουρισμοῦ εἶναι σημαντικοὶ παράγοντες ἀνάπτυξης⁹⁶.

Ἐπίσης, τὰ γραφικὰ νησιὰ ποὺ περιβάλλουν τὴν Ἀττικὴ, ὅπου βρίσκονται τὰ μετόχια, εἶναι τουριστικοὶ προορισμοὶ εὐκόλα προσβάσιμοι καὶ δημοφιλεῖς. Σημαντικὴ εἶναι ἡ συνεργασία καὶ ἡ συνδρομὴ τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης, καθὼς ἡ ἀξιοποίηση τῶν μετοχίων μπορεῖ νὰ ἐνισχύσει τὸν τοπικὸ προσκυνηματικὸ-θρησκευτικὸ τουρισμὸ καὶ τὸ τοπικὸ πολιτιστικὸ brand name⁹⁷, συντείνοντας ἔτσι στὴν πολιτιστικὴ ἀποκέντρωση τῆς Ἀττικῆς, τὸ πολιτιστικὸ ἐνδιαφέρον τῆς ὁποίας ἐστιάζεται κυρίως στὴν Ἀθήνα. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ἡ διαδρομὴ ἐπεκτείνει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ σὲ δήμους ποὺ ἀπαρτίζουν τὴν Ἀττικὴ, ἡπειρωτικὴ καὶ νησιωτικὴ⁹⁸, καὶ σὲ νησιὰ τῶν Κυκλάδων, καθὼς ἡ ἀειφόρος ἀνάπτυξη συνδέεται μὲ τὴν ἀστικὴ καὶ τὴν περιφερειακὴ ἀνάπτυξη⁹⁹.

Β. Διαδικτυακὴ διαδρομὴ

Ἡ παραπάνω διαδρομὴ θὰ μπορούσε νὰ ἀξιοποιηθεῖ καὶ ψηφιακὰ μετὰ ἀπὸ χαρτογράφησίν της μὲ τὴ χρῆση νέων τεχνολογιῶν σὲ διαδραστικὸ ψηφιακὸ χάρτη. Μπορεῖ νὰ περιλαμβάνει πληροφορίες ἀρχαιολογικῆς, ἱστορικῆς πληροφορίας καὶ μὲ χρηστικὸ χαρακτήρα γιὰ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ πραγματοποιήσουν τὴ διαδρομὴ. Οἱ διαδικτυακοὶ πολιτιστικοὶ ψηφιακοὶ χάρτες μὲ τὸ ἱστορικὸ περιβάλλον μποροῦν νὰ παρουσιάσουν καὶ τὴν αὐτὴ κληρονομιά. Προσφέρονται γιὰ τὴν προσέλκυση τουρισμοῦ¹⁰⁰. Ἀναφέρουμε, ὡς ἐνδεικτικὸ παράδειγμα, τὸν διαδραστικὸ χάρτη μνημείων Καστοριάς, ποὺ ἐκπόνησε τὸ

96. Γ. Πασχαλίδης, «Ἡ συμβολὴ τοῦ πολιτισμοῦ στὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη» στό: Γ. Πασχαλίδης & Αἰκατερίνη Χαμπούρη-Ἰωαννίδου (ἐπιμ.), *Οἱ διαστάσεις τῶν πολιτιστικῶν φαινομένων*, Ε.Α.Π., Πάτρα 2002, τόμ. Α', σσ. 221-243, ἐδῶ σσ. 232-240.

97. Βλ. Κωνσταντῖνα Γούπιου, *Πολιτιστικὰ Κέντρα Περιφερειακῆς Ἐνότητας Νοτίου Τομέα Ἀθηνῶν. Ἐπικοινωνιακὴ στρατηγικὴ καὶ μάρκετινγκ πῶς συμβάλλει στὴν αὐξηση τῆς ἐπισκεψιμότητας (City Branding)*, ἀδημοσίευτη μεταπτ. ἐργασία, Ε.Α.Π., Πάτρα 2019, σ 104· Εἰρήνη Μπουρλούκου, *Διαμόρφωση Εἰκόνας καὶ City Branding. Δημιουργία πολιτιστικῶν clusters καὶ ἡ συμβολὴ τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης. Ἡ μελέτη περίπτωσης τοῦ Δήμου Κηφισιάς*, ἀδημοσίευτη μεταπτ. ἐργασία, Ε.Α.Π., Πάτρα 2018, σσ. 60-78.

98. Βλ. Κωνσταντῖνα Γούπιου, *ὁ.π.*, σ 104.

99. Ἡρῶ Φιλολιά, «Πράσινος βιοδιπολισμός - βιώσιμη ἀστικὴ καὶ περιφερειακὴ ἀνάπτυξη: Οἰκονομικά - πολιτικὰ αἵτια», *Ἐπιθεώρηση ἀποκέντρωσης τοπικῆς αὐτοδιοίκησης καὶ περιφερειακῆς ἀνάπτυξης* 29 (2002), σ. 92.

100. Δήμητρα Κουτσογιαννοπούλου, *Ὁργάνωση καὶ λειτουργία σύγχρονων μορφῶν διαφύλαξης τῆς ζώσας καὶ αὐτῆς πολιτιστικῆς κληρονομίας. Ψηφιακοὶ πολιτιστικοὶ χάρτες καὶ πολιτιστικὰ ἀποθετήρια: Μελέτη περίπτωσης. Ἡ Ρουμάνειος Βιβλιοθήκη Μολάων καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Μάνης*, ἀδημοσίευτη μεταπτ. ἐργασία, Ε.Α.Π., Πάτρα 2018, σσ. 49-53.

Βυζαντινὸ Μουσεῖο Καστοριᾶς¹⁰¹. Τὰ μνημεῖα αὐτά, ποὺ παρουσιάζονται στὸν διαδραστικὸ χάρτη, προτείνονται καὶ γιὰ ἓναν ἱστορικὸ περίπατο στὴν πόλη τῆς Καστοριᾶς¹⁰².

Museum of the person

Προτείνεται ἡ δημιουργία virtual museum of the person¹⁰³ ἀνοιχτῆς πρόσβασης γιὰ τὴν ἁγία Φιλοθέη μὲ κείμενα, ἀγιογραφίες, ἀρχαιολογικὸ ὑλικὸ κ.ἄ. Ἀνάλογα μουσεῖα θὰ εἶχαν ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς ἡγούμενες ποὺ συνέχισαν τὸ ἔργο τῆς ὁσίας στὴ Μονή, ὅπως καὶ γιὰ σημαντικοὺς ἐνοίκους τοῦ Ἀρχοντικοῦ Μπενιζέλων καὶ ἐξέχοντα μέλη τῆς οἰκογένειας τῶν Μπενιζέλων.

Μακροπρόθεσμα, μετὰ ἀπὸ ἔρευνα, θὰ εἶχε ἐνδιαφέρον ἡ ὑλοποίηση Museum of the person μὲ φυσικὴ ὑπόσταση γιὰ τὴν ὁσία Φιλοθέη μὲ σχετικὸ ἀρχεῖο.

Δημιουργία Ἱστορικῆς Διαδρομῆς

«Ἡ Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ τῆς ἁγίας Φιλοθέης»

Μὲ βάση τὰ διαδικτυακὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα τοῦ Ἀρχοντικοῦ Μπενιζέλων: «Ἀνέβα στὸ Κάστρο» (ἡ Ἀκρόπολη τῆς ὀθωμανικῆς περιόδου), «Ἐρείπια παντοῦ» (ἀρχαιοτῆτες στὴν ὀθωμανικὴ Ἀθήνα) καὶ «Μιὰ μέρα στὴν πόλη» (τοπογραφία τῆς Ἀθήνας τοῦ 19ου αἰ.)¹⁰⁴, προτείνεται ἡ δημιουργία ψηφιακοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος μὲ θέμα τὴν Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ τῆς ἁγίας Φιλοθέης. Παράλληλα, μὲ τὸ διαδικτυακὸ αὐτὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα προτείνεται:

- Δημιουργία ψηφιακῆς διαδρομῆς μὲ θέμα τὴν ἀναγεννησιακὴ Ἀθήνα, ὅπως ἦταν τὴν ἐποχὴ τῆς ἁγίας Φιλοθέης. Οἱ διαδικτυακὲς διαδρομὲς καὶ τὰ ψηφιακὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα μποροῦν νὰ διασφαλίσουν τὴν ψηφιακὴ ἀπομακρυσμένη λειτουργία καὶ τὴν ἐπικοινωνία τοῦ μουσεῖου

101. Βυζαντινὸ Μουσεῖο Καστοριᾶς, Διαδραστικὸς χάρτης μνημείων Καστοριᾶς, <https://www.bmk.gr/μουσειο/διαδραστικος-χαρτης-μνημειων/> [12.7.2020].

102. Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, Θρησκευτικοὶ Τουριστικοὶ Προορισμοί, Περίπατος στὴ Βυζαντινὴ Καστοριά, www.religiousgreece.gr/walks-in-the-city/-/asset_publisher/wjEtpGS3gvjK/content/byzantinos-peripatos-sten-kastoria_1/ [12.7.2020].

103. K. Worcman, ὁ.π.

104. Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, Οἰκογένειες/ Μεμονωμένοι ἐπισκέπτες, <https://archontiko-mpenizelon.gr/el/οικογενειεςμεμονωμενοι-επισκεπτες/> [12.7.2020].

μὲ τὸ κοινό, ἀκόμη καὶ σὲ περιπτώσεις ποὺ ἡ φυσικὴ λειτουργία του εἶναι ἀδύνατη ἢ περιορισμένη, ὅπως στὴν περίπτωση τῶν ἐπιδημιολογικῶν κρίσεων.

- Δημιουργία διαδρομῆς μὲ ξενάγηση στὰ μνημεῖα τῆς ἀναγεννησιακῆς Ἀθήνας τῆς ἐποχῆς τῆς ὁσίας Φιλοθέης.

Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης

Εἶναι ἓνα σύγχρονο μουσεῖο, ποὺ ἐγκαινιάστηκε στὶς 19 Φεβρουαρίου 2017¹⁰⁵, καὶ βρίσκεται πλησίον τῆς Ἀκρόπολης στὴν Πλάκα, στὸ ἱστορικὸ κέντρο τῶν Ἀθηνῶν¹⁰⁶. Εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ¹⁰⁷ καὶ λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῆς Μ.Κ.Ο. Ἀποστολῆς, ὑπεύθυνης γιὰ τὴ διοίκηση, τὴ διαχείριση καὶ τὴ λειτουργία τοῦ μουσεῖου¹⁰⁸.

Τὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης, στὴ σύντομη πορεία του ἀπὸ τὴν ἱδρυσή του τὸ 2017, ἀνέπτυξε ἐνδιαφέρουσες θεματικὲς προσεγγίσεις, ποὺ στρέφονται καὶ γύρω ἀπὸ τὴν τοπογραφία τοῦ ἀρχοντικοῦ¹⁰⁹, τὴν ὁθωμανικὴ κατοικία καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς, τὴν ἱστορία τῶν ἐνοίκων τῆς οἰκίας, τὴν κοινωνικὴ ἱστορία κ.ἄ. Μία virtual παρουσίαση τῆς ἀναγεννησιακῆς ὄψεως τῆς οἰκίας τὴν ἐποχὴ τῆς ὁσίας (16ος αἰ.) θὰ μπορούσε νὰ ἀξιοποιήσῃ ἐπιπροσθέτως τὴν πλούσια θεματικὴ τοῦ μουσεῖου.

Τὸ μουσεῖο παρουσιάζει ἀρχιτεκτονικὸ ἐνδιαφέρον, ὥς ἓνα ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα σωζόμενα κονάκια στὴ νότια Ἑλλάδα¹¹⁰. Ἀνήκει στὴν κατηγορία

105. Ἀρχιμ. Σ. Βολιώτης, «Χαιρετισμὸς τοῦ Πρωτοσυγγέλλου τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν» στό: Βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν (ἐπιμ.), *Ἡ Κυρὰ τῶν Ἀθηνῶν*, ὁ.π., σ. 16.

106. Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, <https://archontiko-mpenizelon.gr/el/> [12.7.2020].

107. Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, Οἱ ἀναστηλωτικὲς ἐργασίες, <https://archontiko-mpenizelon.gr/el/oi-anaστηλωτικες-εργασίες/> [12.7.2020].

108. Κανονισμὸς διοικήσεως, διαχειρίσεως, διαφυλάξεως καὶ ἀναδείξεως τοῦ Ἀρχοντικοῦ τῶν Μπενιζέλων-Οἰκίας Ἀγίας Φιλοθέης τῆς Ἀθηναίας, τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀρίζει... ΦΕΚ Β' 3639/16-10-2017.

109. Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, Θεματικοὶ ἄξονες, <https://archontiko-mpenizelon.gr/el/θεματικοί-άξονες/> [12.7.2020].

110. Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, Ἕνα τυπικὸ κονάκι, <https://archontiko-mpenizelon.gr/el/ένα-τυπικό-κονάκι/> [12.7.2020] Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, *Τὸ ἀρχοντικὸ τῶν Μπενιζέλων*, ὁ.π.

των ιστορικών Οικιών Μουσείων και εντάσσεται στην υποκατηγορία “Clergy houses”, όπως όλες οι μονές, οι οικίες ήγουμένων και τα εκκλησιαστικά κτήρια με μία παλαιότερη ή σύγχρονη χρήση κατοικίας, που είναι ανοικτά στο κοινό. Επίσης, μπορεί να ενταχθεί στην υποκατηγορία των Ιστορικών Οικιών Μουσείων “Personality houses”, καθώς συνδέεται με την ιστορική θρησκευτική προσωπικότητα της όσιας Φιλοθέης, και στην υποκατηγορία “Houses of Beauty”, ως αντιπροσωπευτικό δείγμα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής τέχνης¹¹¹.

Στο Project Helios περιλαμβάνονται προτάσεις ανάπτυξης του αρχοντικού ως “memory institution”, σύμφωνα με το ζητούμενο του ICOM που να συνδυάζει:

α) Μουσειακές και αρχειακές συλλογές και βιβλιοθήκη¹¹². Η λειτουργία του μουσείου ως «Πολυδύναμου Πολιτιστικού Κέντρου» με βιβλιοθήκη, αρχείο, κέντρο τεκμηρίωσης, έρευνητικό και έκδοτικό κέντρο μπορεί να δημιουργήσει προϋποθέσεις καλύτερης ανάπτυξης και επίτευξης των στόχων του, όπως ορίζονται στον Κανονισμό διοικήσεως, διαχειρίσεως, διαφυλάξεως και ανάδειξεως του Αρχοντικού των Μπενιζέλων – Οικίας Αγίας Φιλοθέης της Αθηναίας της Ιερᾶς Αρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, που ορίζει τις υπηρεσίες, τις δράσεις και τις πρωτοβουλίες με τις οποίες αναμένεται να επιτευχθεί ή διαφύλαξη και ή προαγωγή της ελληνικής ιστορικής κληρονομιάς, ή ανάδειξη του αρχοντικού και της ιστορικής θρησκευτικής προσωπικότητας της όσιας Φιλοθέης¹¹³. Η δημιουργία ενός πολυδύναμου πολιτιστικού κέντρου, θα μπορούσε να στηρίξει αρτιότερα την επιστημονική έρευνα για την όσια Φιλοθέη και τον ρόλο του ορθόδοξου γυναικείου μοναχισμού στη διαμόρφωση της κοινωνικής θέσης της γυναίκας, της γυναικείας εκπαίδευσης και της τοπικής οικονομίας, με έμφαση στον κοινωνικό, οικονομικό, εκπαιδευτικό και πολιτιστικό ρόλο της μονῆς, που ίδρυσε ή όσια.

111. Βλ. J. Bryant, & H. Behrens, *DEMIST, Practice, Projects, Categorisation, Categorisation Project II Report, Download, The DEMIST Categorisation Project for Historic House Museums. Progress Report and Plan*, 2007, <http://demhist.mini.icom.museum/practice> [27.7.2020], σσ. 1-2.

112. W. Schweibenz, “The Development of Virtual”, *ICOM NEWS Focus Virtual Museums* 3 (2004), σ. 1, http://archives.icom.museum/pdf/E_news2004/p3_2004-3.pdf [2/5/2020].

113. Κανονισμός διοικήσεως, διαχειρίσεως, διαφυλάξεως και ανάδειξεως του Αρχοντικού των Μπενιζέλων – Οικίας Αγίας Φιλοθέης της Αθηναίας, *ό.π.*

β) *Άλληλεπίδραση τοῦ μουσείου μὲ τὸ περιβάλλον*¹¹⁴. Τὸ ICOM, στὴν ἀνακοίνωσή του γιὰ τὴν Ἡμέρα τῶν Μουσείων 2019, ἐστίασε στὸν κοινωνικὸ ρόλο τῶν μουσείων καὶ στὴ δυνατότητα προώθησης τοῦ διαπολιτισμικοῦ διαλόγου γιὰ τὴν παγκόσμια εἰρήνη. Σύμφωνα μὲ τὸ ICOM, «Ὡς θεσμοὶ στὴν καρδιὰ τῆς κοινωνίας, τὰ μουσεῖα ἔχουν τὴ δύναμη νὰ καθιερώνουν διάλογο μεταξὺ πολιτισμῶν, νὰ χτίζουν γέφυρες γιὰ ἓναν εἰρηνικὸ κόσμο καὶ νὰ καθορίζουν ἓνα βιώσιμο μέλλον»¹¹⁵. Ἡ ἔμφαση στὶς διαχρονικὲς ἀξίες τοῦ ἀνθρωπισμοῦ εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικὴ γιὰ τὸν κοινωνικὸ ρόλο τῶν μουσείων στὴ σύγχρονη ἐποχὴ. Ὁ ρόλος τοῦ πολιτισμοῦ στὸν διαπολιτισμικὸ διάλογο καὶ στὴν κοινωνικὴ συνοχὴ εἶναι καθοριστικός¹¹⁶. Ἡ ἱστορικὴ θρησκευτικὴ προσωπικότητα τῆς ὁσίας Φιλοθέης συνδέεται μὲ τὸν θρησκευτικὸ οὐμανισμό. Μουσεῖα μὲ θρησκευτικὴ θεματικὴ μποροῦν νὰ γίνουν ὄχημα ἀνάπτυξης τοῦ διαθρησκευτικοῦ καὶ διαχριστιανικοῦ διαλόγου, ποὺ συνεισφέρει στὴ δημιουργία κλίματος κατανόησης τῆς θρησκευτικῆς ἐτερότητας, ἀποδοχῆς τῆς κοινωνικῆς πολυμορφίας καὶ προώθησης τῆς εἰρήνης¹¹⁷ καὶ προσδίδει μίαν νέαν διάσταση στὴ θρησκευτικὴ διπλωματία¹¹⁸. Τὸ ἀρχοντικὸ θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσει ἓνα κέντρο διαπολιτισμικοῦ, διαχριστιανικοῦ καὶ διαθρησκευτικοῦ διαλόγου, μὲ ἔμφαση στὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο τῆς ὁσίας Φιλοθέης

114. W. Schweibenz, ὁ.π., σ. 1.

115. ICOM, *International Museum Day 2019 will focus on the new roles of museums as active actors in their communities*, <https://icom.museum/en/news/imd2019-museums-as-cultural-hubs-the-future-of-tradition/> [12.7.2020].

116. Όλγα Τσακηρίδου, «Μία πολιτισμικὴ προσέγγιση γιὰ τὴν ἔνταξη τῶν μεταναστῶν: ὄψεις θεωρίας καὶ πρακτικῆς», στό: Ἀ. Αφουξενίδης, Ν. Σαρρῆς & Όλγα Τσακηρίδου (ἐπιμ.), *Ἐνταξὴ τῶν Μεταναστῶν: Ἀντιλήψεις, Πολιτικές, Πρακτικές*, ἐκδ. Ε.Κ.Κ.Ε., Ἀθήνα 2012, σσ. 127-140, ἐδῶ σ. 138.

117. Ἀ. Νικολαΐδης, *Ὁ Διάλογος τῶν Θρησκειῶν, τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Θεσμῶν*, ἐκδ. Γρηγόρης, Ἀθήνα 2018· Γ. Ζιάκας & Ἀγγελικὴ Ζιάκα, *Διαθρησκευτικὸς διάλογος, Ἡ συμβολὴ τῆς μελέτης τῶν θρησκειῶν στὴν κατανόηση τῆς θρησκευτικῆς ἐτερότητας*, ἐκδ. Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2016.

118. Σ. Μακρῆς, «Θρησκεία καὶ Διεθνὴς Πολιτικὴ» στό: Ν. Βασιλειάδης & Σοφία Μπουτσιούκη, (ἐπιμ.), *Πολιτιστικὴ διπλωματία. Ἑλληνικὲς καὶ διεθνεῖς διαστάσεις*, ἐκδ. Ἑλληνικά Ἀκαδημαϊκὰ Ἡλεκτρονικά Συγγράμματα καὶ Βοηθήματα, www.kallipos.gr, Ζωγράφου 2015, σσ. 175-187, https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4424/1/15527_Vasileiadis%20Total-KOY.pdf [27.7.2020].

πού τὸ ἄσκησε χωρὶς θρησκευτικὲς διακρίσεις¹¹⁹ καὶ στὸν ρόλο τῶν θρησκευτικῶν ἀντιπαραθέσεων στὴν ὀπισθοδρόμηση τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν.

γ) *Δυνατότητα ἀπομακρυσμένης πρόσβασης στὸ περιεχόμενο τοῦ μουσείου*¹²⁰. Τὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὀσίας Φιλοθέης, ὡς σύγχρονο μουσεῖο, ἔχει ἀξιοποιήσει τὴ σύγχρονη τεχνολογία γιὰ τὴν παρουσίαση τῶν ἐκθεμάτων καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων του μέσα στὸ μουσεῖο. Σημαντικὴ εἶναι ἡ διασφάλιση καὶ ἀπομακρυσμένης ψηφιακῆς πρόσβασης ὑπὸ κανονικὲς συνθῆκες ἀλλὰ καὶ σὲ περιόδους κρίσης¹²¹.

Ἐπίσης, στὸ πλαίσιο τοῦ Project Helios προτείνονται τὰ ἀκόλουθα:

- *Συνεργασίες, συνέργειες, δίκτυα καὶ ἀδελφοποιήσεις*: Τοπικὰ δίκτυα μουσείων μποροῦν νὰ ἐπιδράσουν καταλυτικὰ στὴν ἐνδυνάμωση τοῦ τοπικοῦ brand name καὶ στὴν τοπικὴ ἀνάπτυξη. Παράλληλα, μποροῦν δυνητικὰ νὰ συνεισφέρουν στὴν ἐνδυνάμωση τῆς ταυτότητας τῶν μουσείων πού μετέχουν, στὴ βιωσιμότητα καὶ στὴν ἀνάπτυξή τους. Ἐπίσης, διευκολύνουν τὴν ἔρευνα καὶ τὴν κατανόηση τῆς τοπικῆς ἱστορίας, τῆς ταυτότητας τῶν περιοχῶν τους καὶ τὴ δημιουργία branding τύπου¹²². Ἐκτιμᾶται ὅτι ἡ σύνδεση τοῦ Ἀρχοντικοῦ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὀσίας Φιλοθέης μὲ τὴν παρακείμενη ἱστορικὴ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἀνδρέα, πού ἱδρύσε ἡ ὁσία Φιλοθέη, θὰ μπορούσε νὰ προσθέσει ἀξία στὴν ἱστορικὴ καὶ ἀρχιτεκτονικὴ ἐρμηνεία του.

Ἐπίσης, εἴτε μὲ πρωτοβουλία τοῦ ἴδιου τοῦ μουσείου εἴτε μὲ τὴ μεσολάβηση τῆς Ε.Ε. εἴτε μέσω τῆς UNESCO, θὰ μπορούσαν νὰ προχωρήσουν ἀδελφοποιήσεις. Οἱ στρατηγικὲς συνέργειες καὶ οἱ ἀδελφοποιήσεις μὲ τὸν κατάλληλο στρατηγικὸ σχεδιασμὸ μποροῦν νὰ λειτουργήσουν ὡς πολύτιμα ἐργαλεῖα στὴ διοίκηση τῶν πολιτιστικῶν

119. Γιούλη Εὐαγγέλου, ὁ.π., σσ. 2-12.

120. W. Schweibenz, ὁ.π., σ. 1.

121. ICOM, *Covid-19*, <https://icom.museum/en/covid-19> [12.7.2020]· ICOM, *How to reach your public remotely*, <https://icom.museum/en/covid-19/resources/how-to-reach-your-public-remotely/> [12.7.2020]· ICOM, *The ICOM Social Media Guidelines: now in French and Spanish!*, <https://icom.museum/en/news/new-publication-for-icom-members-the-icom-social-media-guidelines/> [12.7.2020].

122. Liz Hill, Catherine O'Sullivan, T. O'Sullivan, & B. Whitehead, *Creative Arts Marketing*, Routledge, London ³2018, σσ. 120-138.

ὀργανισμῶν. Ὁ προσεκτικὸς στρατηγικὸς σχεδιασμὸς εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀσφαλῆ καὶ πλήρη ἀξιοποίηση τῶν πολύτιμων αὐτῶν ἐργαλείων¹²³.

- Προτείνεται νὰ συσταθεῖ Σύλλογος Φίλων τοῦ Μουσείου¹²⁴. Ἐκτιμᾶται ὅτι τὰ μέλη τῶν Συλλόγων τῶν Φίλων εἶναι συχνὰ διακεκριμένα μέλη τῆς κοινωνίας καὶ συνεισφέρουν οὐσιαστικὰ στὸ ἔργο τῶν πολιτιστικῶν ὀργανισμῶν¹²⁵. Ἐπίσης, ἡ συνεργασία τῶν Συλλόγων τῶν Φίλων τῶν μουσείων-ἐταίρων στὶς ἀδελφοποιήσεις μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ ὡς ἓνας σημαντικὸς παράγοντας ἐπιτυχίας¹²⁶. Θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ δημιουργηθεῖ μία διεθνὴς Ἑταιρεία Φίλων τῆς ὁσίας Φιλοθέης, παρόμοια μὲ τὴ Διεθνῇ Ἑταιρεία Φίλων Νίκου Καζαντζάκη¹²⁷.

- Ἐμφαση σὲ κοινὸ μὲ προβλήματα ὁρασης καὶ ἀκοῆς. Ἐπισημαίνεται ὅτι γιὰ τὴν πρόσβαση τῶν ἈμεΑ¹²⁸ τὸ Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης διαθέτει τὶς ἀπαραίτητες ὑποδομές.

- Ἡ ὑπαρξὴ περιβάλλοντος χώρου εἶναι ἓνα ἐπιπλέον στοιχεῖο, ποὺ μπορεῖ νὰ διαφοροποιήσῃ ἱστορικὲς οἰκίεσ μουσεῖα. Ὁ περιβάλλον χώρος λογίζεται ἐξ ἴσου σημαντικὸς μὲ τὴν οἰκίαν καὶ πρέπει νὰ ἀξιοποιεῖται μὲ ὑψηλὰ κριτήρια. Ἀναζητεῖται τὸ ἀρχικὸ στυλ τοῦ σχεδιασμοῦ του, ἔτσι ὥστε νὰ βιώσουν οἱ ἐπισκέπτες τὴν ἀρχικὴ εἰκόνα, τὴν αἴσθησι καὶ τὴ λειτουργία του. Σὲ αὐτὸ μποροῦν νὰ βοηθήσουν καλλιέργειες ἀνάλογες μὲ τὶς ἀρχικὲς. Ἄν καὶ ἡ παρουσίαση ἐνὸς κήπου στὴν ἀκριβῆ ἀρχικὴ του μορφή εἶναι δύσκολη ἕως ἀκατόρθωτη, εἶναι σημαντικὸ οἱ ἐπισκέπτες νὰ βιώσουν τοῦλάχιστον τὴν ἀρχικὴ λειτουργία του σὲ

123. Ἀλεξία Όρφانوῦ, ὁ.π.

124. Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων, ὁ.π.

125. Δέσποινα Πικοπούλου-Τσολάκη, «Ὁ πολιτισμὸς ὡς ἐναλλακτικὸς τρόπος ἐκπαίδευσης καὶ ψυχαγωγίας στὰ μουσεῖα. Μέθοδοι ἐξοικείωσης τοῦ κοινοῦ μὲ τὴν τέχνη καὶ τὰ μουσεῖα» στό: Ἑλένη Γλύτση, Αἴγλη Ζαφειράκου, Γεωργία Κακούρου-Χρόνη, Δέσποινα Πικοπούλου-Τσολάκη (ἐπιμ.), *Οἱ διαστάσεις τῶν πολιτιστικῶν φαινομένων*, Πολιτισμὸς καὶ ἐκπαίδευση, τόμ. Γ', Ε.Α.Π., Πάτρα 2002, σσ. 57-112, ἐδῶ σ. 83.

126. Sabah Museum & Safari Museum, Partners Since 2004, <https://safarimuseum.com/whats-happening/sister-museums/> [12.7.2020].

127. Εἰρήνη Σηφάκη, *Ὁργάνωση καὶ Λειτουργία τῶν Σύγχρονων Μουσείων στὴν Ἑλλάδα. Συνέργειες καὶ Προβολὴ τῆς Σύγχρονης Πολιτιστικῆς Παραγωγῆς: Οἱ περιπτώσεις τῶν Μουσείων τοῦ Νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης*, ἀδημοσίευτη μεταπτ. ἐργασία, Ε.Α.Π., Πάτρα 2019, σσ. 122-124.

128. Βλ. Liz Hill, Catherine O'Sullivan, T. O'Sullivan, & B. Whitehead, ὁ.π., σσ. 220-221.

σχέση με την οίκια. Παράλληλα, απαραίτητη είναι και η προσαρμογή του περιβάλλοντος χώρου στις σύγχρονες ανάγκες ενός μουσείου. Οί νεώτερες αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις συντήρησης παρέχουν πλούσιες έρμηνευτικές δυνατότητες και χρησιμοποιούν διαφορετικούς τρόπους και στυλ προσέγγισης. Όμως, όπως κάθε τέχνη, έτσι και τα αρχιτεκτονικά σχέδια δεν μπορούν να αποφύγουν τις μεταμορφώσεις του χώρου από την αρχική μορφή. Παραμένει όμως σημαντική έπιτυχία να αναγνωρίσουν οι επισκέπτες στον περιβάλλοντα χώρο κατάλοιπα μιας άλλης εποχής¹²⁹.

Το αρχοντικό διαθέτει βόρεια και νότια αυλή, πατητήρι και υπάρχει μεσαιωνικό έλαιοτριβεῖο πλησίον της νότιας αυλής¹³⁰. Σώζεται στη βόρεια αυλή τμήμα από τα ύστερορωμαϊκά τείχη¹³¹. Ο περιβάλλων χώρος θα μπορούσε να αξιοποιήσει δύο βασικές καλλιέργειες της Άττικής: α) την άμπελοκαλλιέργεια, που μαρτυρείται από το πατητήρι, και β) την έλαιοκαλλιέργεια, που μαρτυρείται από το μεσαιωνικό έλαιοτριβεῖο¹³². Εκπαιδευτικά προγράμματα, δραστηριότητες, συνέδρια κ.ά. του μουσείου μπορούν να συνδεθούν με αυτές τις καλλιέργειες.

Έπίλογος

Η Όρθόδοξη μοναστική παράδοση στην περίπτωση της ιστορικής Ίερᾶς Μονῆς Αγίου Ανδρέα έχει να παρουσιάσει ένα παράδειγμα μονῆς, που ἀκολούθησε ευρωπαϊκά πρότυπα και έμφερεῖται από την πρωτοποριακή ιδεολογία του γυναικείου κινήματος που ἀναπτύχθηκε στο πλαίσιο του θρησκευτικού ἀνθρωπισμοῦ. Η γυναικεία Ίερὰ Μονή Αγίου Ανδρέα ἀποτελεῖ ένα ἐξαιρετικό και ιδιαίτερο παράδειγμα,

129. Catherine Howett, "Grounds for Interpretation: The Landscape Context of Historic House Museums" in: Jessica Donnely (ed.), *Interpreting Historic House Museums*, Altamira Press, Walnut Creek 2002, σσ. 111-127.

130. Αρχοντικό Μπενιζέλων, Ένα τυπικό κονάκι, ὁ.π.: Αρχοντικό Μπενιζέλων. Γνωριμία με τον χώρο, <https://archontiko-mpenizelon.gr/el/γνωριμία-με-το-χώρο/> [12.7.2020]. Αρχοντικό Μπενιζέλων, Το αρχοντικό των Μπενιζέλων, ὁ.π.

131. Αρχοντικό Μπενιζέλων, Θεματικοί ἄξονες, <https://archontiko-mpenizelon.gr/el/θεματικοί-άξονες/> [12.7.2020].

132. Αρχοντικό Μπενιζέλων, Ένα τυπικό κονάκι, ὁ.π.: Αρχοντικό Μπενιζέλων, Το αρχοντικό των Μπενιζέλων, ὁ.π.

λόγω τῆς δράσεως τῆς ὁσίας Φιλοθέης καὶ τῶν ιδιαίτερων συνθηκῶν τῆς Ὁθωμανικῆς κυριαρχίας. Ἡ ὁσία Φιλοθέη μέσα στὶς ἀντίξοες συνθήκες τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας κατάφερε νὰ προσφέρει, μὲ θρησκευτικὴ ἀνοχή, πλούσιο κοινωνικὸ ἔργο. Οἱ διώξεις ποὺ ἔχει ὑποστεί τὸ ἔργο τῆς μονῆς καὶ ἡ ἡγουμένη της, ἡ ὁσία Φιλοθέη, καθιστοῦν δυσκολώτερη τὴν ἔρευνα γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ πηγῶν. Ἡ ἔρευνα σχετικὰ μὲ τὴν Ἱερὰ Μονὴ μπορεῖ νὰ φωτίσει ἄγνωστες πτυχὲς τῆς τοπικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ γυναικείου ὀρθόδοξου μοναχισμοῦ, καθὼς καὶ τῆς προσφορᾶς του στὴ θρησκευτικὴ παράδοση, τὴν κοινωνία, τὴν οἰκονομία, τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἀνάπτυξη νεωτεριστικῶν ιδεῶν. Ἐπίσης, μπορεῖ νὰ προσφέρει πολύτιμη γνώση, φωτίζοντας ἄγνωστες πτυχὲς τῆς νεοελληνικῆς ἐκπαίδευσης γενικώτερα καὶ τῆς γυναικείας νεοελληνικῆς ἐκπαίδευσης εἰδικώτερα, καθὼς καὶ τοῦ τρόπου ποὺ ὁ γυναικεῖος μοναχισμὸς συνδέθηκε μὲ τὴ διάδοση τῆς ἐκπαίδευσης. Περαιτέρω ἔρευνα ἀπαιτεῖται καὶ γιὰ τὰ μετόχια τῆς Μονῆς, γιὰ νὰ φωτισθεῖ ὁ ρόλος ποὺ διαδραμάτισαν στὴ λειτουργία τῆς μονῆς. Στὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἡ ἐπέκταση τῶν δραστηριοτήτων τοῦ μουσείου τοῦ Ἀρχοντικοῦ Μπενιζέλων – Οἰκίας Ὁσίας Φιλοθέης μὲ τὴ σύσταση ἀρχείου καὶ βιβλιοθήκης γιὰ τὴν ὁσία Φιλοθέη καὶ τὸ ἔργο της, μπορεῖ νὰ συγκεντρώσει πηγὲς καὶ πορίσματα τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ νὰ ἀποτελέσει σημεῖο ἀναφορᾶς γιὰ τοὺς μελλοντικοὺς μελετητὲς τοῦ ἔργου τῆς ὁσίας. Γιὰ τὴν καλύτερη ἀποτίμηση τοῦ ἔργου τῆς ὁσίας καὶ τῶν διαδόχων της στὴ Μονή, προτείνεται ἡ ἵδρυση virtual μουσείου τῆς κατεδαφισμένης Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἀνδρέα καὶ ἡ δικτύωσή του μὲ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους τῶν Μετοχίων.

Ἐν συνεχείᾳ, προτείνεται ἡ δικτύωση τοῦ virtual μουσείου μὲ τὸ ὑπάρχον μουσεῖο Ἀρχοντικὸ Μπενιζέλων – Οἰκία Ὁσίας Φιλοθέης μὲ κοινὸ ἐνδεικτικὸ λογότυπο «Μουσεῖα Οἰκίας Ὁσίας Φιλοθέης, Μονῆς καὶ Μετοχίων».

Ἐπίσης, τόσο ἡ χρῆση τῶν νέων τεχνολογιῶν ὅσο καὶ οἱ στρατηγικὲς συνεργασίες, συνέργειες, δικτυώσεις καὶ ἀδελφοποιήσεις συνεισφέρουν τόσο στὴ βιωσιμότητα ὅσο καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῶν μουσείων.

Ἐπισημαίνεται ὅτι ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 21ου αἰ., ὁ στρατηγικὸς σχεδιασμὸς θεωρεῖται ἡ σημαντικώτερη πηγὴ καθοδήγησης γιὰ τὴ

διοίκηση τῶν μὴ κερδοσκοπικῶν ὀργανισμῶν¹³³. Λειτουργεῖ ὡς ὁδηγὸς ἀνάλυσης τῆς δεδομένης κατάστασης καὶ πρόβλεψης τῶν μελλοντικῶν προκλήσεων. Βοηθάει νὰ ἱεραρχηθοῦν οἱ προτεραιότητες καὶ νὰ ἀξιολογηθοῦν οἱ ἀπαραίτητοι πόροι γιὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν οἱ στόχοι¹³⁴ καὶ εἶναι ἀπαραίτητος γιὰ τοὺς πολιτιστικοὺς ὀργανισμούς.

SUMMARY

The historical Holy Monastery of Hagios Andreas and the Manor of Benizelos

By Alexia Orphanou, *PhD*
University of Western Macedonia

An excellent illustration of a monastery that adopted a European organizational model and was influenced by the philosophy of the women's movement as it emerged within the context of religious humanism is the Orthodox Christian Monastery of St. Andrew. The monastery appears to be a unique case due to the unique conditions of Ottoman control. The historical and religious figure of St. Philothei contributed to religious tolerance and significant humanitarian activity, despite the challenging circumstances of the Ottoman Empire.

It is suggested that an archive and library for Saint Philothei's life and work be established within the Benizelos Mansion Museum to collect research materials and discoveries and serve as a resource for future researchers.

Research on the monastery may reveal previously unrecognized aspects of the area's past and the significance of female Orthodox monasticism.

133. P. McKierman, "Strategy Past; Strategy Futures", *Long Range Planning* vol. 30, no 5 (1997), σσ. 790-798.

134. M. Allison & Jude Kaye (eds.), *Strategic planning for nonprofit organizations: A practical guide for dynamic times*, John Wiley & Sons, Hoboken, New Jersey ³2015.

It might provide important details about the development of education for women in modern Greece and the role played by female monasticism in this development.

With the proposed name “Museums of the House of Hosia Philothei, Monastery and Metochia” it is suggested that a museum be established for the historic Saint Andrew’s Monastery and that it be networked within the historic house museum, Benizelos Mansion-House of Saint Filothei, which appears to be architecturally and historically connected with the nearby demolished nunnery, Saint Andrew’s Monastery.

The sustainability and growth of the two museums, as well as the comprehension of local history, the emphasis on humanistic ideals, and the encouragement of cross-cultural and interreligious interaction on a global scale can all benefit from this networking.

In this situation, utilizing new technology as well as strategic alliances, synergies, networking, and twinning could greatly assist in the development and sustainability of museums. Additionally, strategic planning has been considered the most crucial guide for managing non-profit organizations since the beginning of the twenty-first century.